

INDIVIDUALIŲ KONSTITUCINIŲ SKUNDŲ DĖL BAUDŽIAMOJO PROCESO TEISĖS (NE)PRIIMTINUMO PRAKTIKA LIETUVOJE

Ramūnas Jurgaitis

Mykolas Romeris universiteto Teisės mokyklos
Baudžiamosios teisės ir proceso institutas
Elektroninis paštas: rjurgaitis@yahoo.com

Pateikta 2021 m. birželio 15 d., parengta spaudai gruodžio 31 d.

DOI: 10.13165/JUR-21-28-2-03

Santrauka. Lietuvos teisinėje sistemoje įvedus individualaus konstitucinio skundo institutą, atsirado papildoma galimybė asmenims ginti pažeistas konstitucines teises ar laisves, ginčijant ir baudžiamąjį proceso teisinio reguliavimo konstitucingumą. Analizuojant Konstitucinio Teismo formuojamą individualių konstitucinių skundų dėl Lietuvos Respublikos baudžiamąjį proceso kodekso (toliau – BPK) nuostatų konstitucingumo priimtinumą praktiką, išryškėja įvairios jų nepriėmimo priežastys. Dažniausiai skundai nepriimami dėl to, kad pareiškėjai netinkamai aiškina ginčijamą teisinį reguliavimą, kelia jo taikymo, o ne konstitucingumo klausimą, savo konstitucinių teisių ar laisvių pažeidimą sieja su sprendimais, kurie nėra priimti ginčijamo teisinio reguliavimo pagrindu arba kurie nėra galutiniai.

Šiame straipsnyje pagrindinis dėmesys skirtas reikalavimui prieš kreipiantis į Konstitucinį Teismą išnaudoti visas įstatymuose nustatytas pareiškėjo konstitucinių teisių ar laisvių gynbos priemonės. Atsižvelgiant į tai, kad pagal BPK tam tikri teismo, ikiteisminio tyrimo teisėjo sprendimai yra galutiniai ir neskundžiami, siekiama išsiaiškinti, ar jie tokiais laikomi ir konstitucinių ginčų kontekste. Be to, nors prieš kreipiantis su individualiu konstituciniu skundu nereikalaujama iš asmens pasinaudoti

baudžiamosios bylos atnaujinimo galimybe, tam tikrais atvejais pagal jį reglamentuojantį teisinį reguliavimą priimti sprendimai turi būti laikomi galutiniais ir Konstitucinio Teismo įstatymo 65 straipsnio 2 dalies 2 punkto prasme.

Reikšminiai žodžiai: individualus konstitucinis skundas, baudžiamojo proceso teisė, konstitucinių teisių ar laisvių pažeidimas, galutinis teismo sprendimas, bylos atnaujinimas.

Įvadas

Konstituciniame Teisme yra ginčijamas įvairių teisės sričių teisinio reguliavimo, taip pat ir baudžiamosios justicijos, be kita ko, baudžiamojo proceso teisės srityje konstitucingumas. Yra priimta nemažai Konstitucinio Teismo nutarimų, kuriuose pagal kitų asmenų, nei asmenų, galinčių teikti individualius konstitucinius skundus, buvo vertintas BPK¹ nuostatų ar kitų baudžiamajam procesui reikšmingų teisės aktų konstitucingumas, suformuluota plati baudžiamajai justicijai (ir ne tik jai) aktuali oficialioji konstitucinė doktrina. Mokslinėje teisinėje literatūroje tokie Konstitucinio Teismo aktai analizuoti įvairiais aspektais: tiek bendresniais klausimais dėl juose suformuluotos oficialiosios konstitucinės doktrinos reikšmės baudžiamajai teisei² ir baudžiamajam procesui³, tiek konkrečiais klausimais, akcentuojant tam tikras Konstitucinio Teismo aktuose spręstas, be kita ko, baudžiamojo proceso teisės normų atikties Konstitucijai problemas⁴.

- 1 Turimas omeny tiek šiuo metu galiojantis BPK („Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas“, TAR, žiūrėta 2021 m. gegužės 1 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.EC588C321777/asr>), tiek anksčiau galiojęs BPK („Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso patvirtinimo“, INFOLIX, žiūrėta 2021 m. gegužės 1 d., <https://www.infolix.lt/ta/70900>). Per visą laikotarpį dėl abiejų BPK nuostatų priimta 16 tokių Konstitucinio Teismo nutarimų. Toliau bus rašoma tik apie galiojantį BPK.
- 2 Armanas Abramavičius ir Egidijus Jarašiūnas, „Konstitucinė dimensija baudžiamojoje teisėje“, *Teisė* 53 (2004): 7–26; Aurelijus Gutauskas, „Konstitucinės jurisprudencijos įtaka baudžiamosios justicijos formavimuisi: teorija ir praktika“, iš *Konstitucionalizmas ir teisės politika Europos Sąjungoje: mokslo studija*, Irmantas Baltūsis ir kt. (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012), 127–152; Edita Gruodytė, „Atskiri Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įtakos baudžiamajai justicijai aspektai“, *Teisės apžvalga* 14, 2 (2016): 98–114; Jonas Prapiestis ir Darius Prapiestis, „Oficialioji konstitucinė doktrina ir baudžiamoji teisėkūra“, *Teisės apžvalga* 18, 2 (2018): 130–147.
- 3 Ramūnas Jurgaitis, „Konstituciniai baudžiamojo proceso teisės pagrindai“, iš *Sąžiningas baudžiamasis procesas: pagrindiniai aspektai*, Petras Ancelis ir kt. (Vilnius: UAB Industrus, 2009), 17–51; Gintaras Goda, „Konstitucinė justicija ir baudžiamojo proceso teisės mokslas“, *Teisė* 78 (2011): 68–92; Rima Ažubalytė, „Influence of the jurisprudence of the constitutional court on the criminal procedure“, *Jurisprudencija* 19, 3 (2012): 1059–1078.
- 4 Pavyzdžiui, Mindaugas Girdauskas, „Teismo galios keisti inkriminuojamos veikos kvalifikavimą: Konstitucijos reinterpretavimo prielaidos“, *Teisė* 91 (2014): 154–171; Gintaras Goda, „Nekaltumo prezumpcijos principo reikšmė suėjus baudžiamosios atsakomybės taikymo senačiai“, *Teisė* 107 (2018): 24–34; Mindaugas Girdauskas, „Bylos nutraukimas nuosprendžiu ir nekaltumo prezumpcija: probleminiai aspektai tarptautinės ir konstitucinės teisės kontekste“, *Teisės problemos* 99, 1 (2020): 1–31.

Seimui 2019 m. kovo 21 d. priėmus Lietuvos Respublikos Konstitucijos 106 ir 107 straipsnių pakeitimo įstatymą⁵ ir jam įsigaliojus 2019 m. rugsėjo 1 d., Lietuvos teisinėje sistemoje buvo įvestas individualaus konstitucinio skundo institutas⁶. Pagal Konstitucijos 106 straipsnio 4 dalį (2019 m. kovo 21 d. redakcija) „kiekvienas asmuo turi teisę kreiptis į Konstitucinį Teismą dėl Konstitucijos 105 straipsnio pirmojoje ir antrojoje dalyse nurodytų aktų, jeigu jų pagrindu priimtas sprendimas pažeidė šio asmens konstitucines teises ar laisves ir šis asmuo išnaudojo visas teisinės gynybos priemones“⁷. Padarius Konstitucinio Teismo įstatymo pataisais⁸ (taip pat įsigaliojusias 2019 m. rugsėjo 1 d.), nustatyta teisė į individualų konstitucinį skundą įgyvendinimo tvarka. Pagal Konstitucinio Teismo įstatymo 65 straipsnio (2019 m. liepos 16 d. redakcija) 2 dalį, „asmuo turi teisę paduoti Konstituciniam Teismui prašymą ištirti įstatymų ar kitų Seimo priimtų aktų, Respublikos Prezidento aktų, Vyrtaisybės aktų atitikimą Konstitucijai arba įstatymams, jeigu: tų aktų pagrindu priimtas sprendimas pažeidė šio asmens konstitucines teises ar laisves ir“ (1 punktas) „šis asmuo pasinaudojo visomis įstatymuose nustatytomis savo konstitucinių teisių ar laisvių gynybos priemonėmis, įskaitant teisę kreiptis į teismą, ir, išnaudojus visas įstatymuose numatytas teismo sprendimo apskundimo galimybes, yra priimtas galutinis ir neskundžiamas teismo sprendimas, ir“ (2 punktas) „nuo šios dalies 2 punkte nurodyto teismo sprendimo įsiteisėjimo dienos nepraėjo daugiau kaip keturi mėnesiai“ (3 punktas)⁹. Individualus konstitucinis skundas turi atitikti ne tik šiuos, bet ir kitus Konstitucinio Teismo įstatyme nustatytus reikalavimus, kaip antai, tokio skundo turiniui ir formai keliamus reikalavimus, kurie apibrėžti šio įstatymo 671 straipsnyje (2019 m. liepos 16 d. redakcija).

Taigi įsigaliojus minėtoms Konstitucijos ir Konstitucinio Teismo įstatymo pataisoms, asmenys įgijo papildomą teisinę priemonę savo pažeistoms konstitucinėms teisėms ar laisvėms ginti – laikydamiesi Konstitucijoje ir Konstitucinio Teismo įstatyme nustatytų sąlygų, kitų reikalavimų, kreiptis į Konstitucinį Teismą paduodant individualų konstitucinį skundą.

5 „Lietuvos Respublikos Konstitucijos 106 ir 107 straipsnių pakeitimo įstatymas“, TAR, žiūrėta 2021 m. gegužės 20 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/4a18f140553f1e9975f9c35aedfe438>.

6 Nors Konstitucijoje individualaus konstitucinio skundo terminas nėra naudojamas, tačiau Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad Konstitucijos 106 ir 107 straipsnių pakeitimo įstatymu 2019 m. rugsėjo 1 d. Konstitucijoje buvo įtvirtintas individualaus konstitucinio skundo institutas. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2019 m. lapkričio 25 d. nutarimas Nr. KT52-N14/2019“, TAR, žiūrėta 2021 m. gegužės 20 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/4363e6400f8c11ea9d279ea27696ab7b>.

7 „Lietuvos Respublikos Konstitucijos 106 ir 107 straipsnių pakeitimo įstatymas“, *op cit.*

8 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo Nr. I-67 3, 13, 24, 28, 31, 32, 39, 40, 46, 48, 49, 53-1, 61, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 76, 84, 86, 88 straipsnių pakeitimo ir Įstatymo papildymo 67¹ ir 672 straipsniais įstatymas“, TAR, žiūrėta 2021 m. gegužės 20 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/185bc260af9711e98451fa7b5933515d>.

9 *Ibid.*

Akcentuotina, kad, atsiradus teisei asmenims kreiptis į Konstitucinį Teismą su individualiu konstituciniu skundu, jie gana intensyviai pradėjo ja naudotis. Per pirmuosius metus Konstituciniam Teismui buvo įteikti 257 individualūs konstituciniai skundai, per tą patį laikotarpį išspręstas 219 individualių konstitucinių skundų priimtino nagrinėti Konstituciniame Teisme klausimas¹⁰. Taip pat paminėtina, kad Konstitucinis Teismas per minėtą laikotarpį priėmė nagrinėti tik „7 individualius konstitucinius skundus (jie sudaro apie 3 proc. individualių konstitucinių skundų), 187 atsisakė nagrinėti, 16 grąžino pareiškėjams, 8 iš dalies grąžino pareiškėjams, iš dalies atsisakė juos nagrinėti“, o „dėl 23 individualių konstitucinių skundų pareiškėjams buvo nustatytas terminas trūkumams pašalinti“¹¹. Taigi, kaip matyti iš pateiktų statistinių duomenų, nagrinėti Konstituciniame Teisme priimama labai maža dalis individualių konstitucinių skundų, o didžiąją jų dalį atsisakoma nagrinėti (apie 85 proc.). Panašios tendencijos stebimos ir antraisiais individualaus konstitucinio skundo instituto galiojimo metais¹².

Kalbant apie individualius konstitucinius skundus dėl teisinio reguliavimo baudžiamosios justicijos srityje konstitucingumo galima pastebėti, kad jie sudaro šiek tiek daugiau nei ketvirtadalį visų gaunamų individualių konstitucinių skundų¹³, o juose dažniausiai ginčijamos BPK nuostatos¹⁴. Bene dažniausiai yra ginčijamos BPK VIII dalies (Bylų procesas kasacinės instancijos teisme) nuostatos, iki šiol neginčyta tik nei viena BPK X dalies (Žemesniųjų teismų nutarčių apskundimas aukštesniesiems teismams ir skundų nagrinėjimas) nuostata. Nepaisant palyginti dažnai individualiais konstituciniais skundais ginčijamų BPK nuostatų, reikia pabrėžti, kad Konstituciniame Teisme dar nebuvo priimtas nei vienas toks skundas¹⁵. Šiame kontekste

10 „Lietuvos Respublikos Konstituciniam Teismui pateiktų individualių konstitucinių skundų priimtino apžvalga 2019 m. rugsėjo 1 d. – 2020 m. rugpjūčio 31 d.“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2021 m. balandžio 29 d., <https://www.lrkt.lt/data/public/uploads/2020/12/individualiu-konstituciniu-skundu-priimtino-apzvalga-2019-2020.pdf>

11 *Ibid.*

12 Kaip matyti iš Konstitucinio Teismo internetinėje svetainėje prieinamos šio teismo aktų paieškoje pateikiamos informacijos, nuo 2020 m. rugsėjo 1 d. iki 2021 m. birželio 1 d. priimti 124 Konstitucinio Teismo sprendimai arba pirmininko potvarkiai, kuriais priimti arba iš dalies priimti tik 6 individualūs konstituciniai skundai (4,8 proc.), atsisakyta arba iš dalies atsisakyta nagrinėti 106 individualius konstitucinius skundus (85 proc.), o likusi dalis grąžinta arba iš dalies grąžinta pareiškėjams.

13 2019 m. rugsėjo 1 d. – 2021 m. birželio 1 d. laikotarpiu dėl gautų individualių konstitucinių skundų priimtino iš viso buvo priimta 310 Konstitucinio Teismo sprendimų arba pirmininko potvarkių, o iš jų 81 susijęs su BPK, Baudžiamajame kodekse (toliau – BK), Bausmių vykdymo kodekse (toliau – BVK) ir kai kuriuose kituose su baudžiamąja justicija susijusiose įstatymuose nustatyto teisinio reguliavimo ginčijimu arba kitais pareiškėjų klausimais, susijusiais su baudžiamajame procese priimtais sprendimais.

14 Skaičiuojant tokius individualius konstitucinius skundus, kuriuose buvo ginčijamas teisinis reguliavimas, o ne keliama įvairūs Konstituciniam Teismui akivaizdžiai nežinyingi klausimai, BPK nuostatos buvo ginčytos 39 individualiuose konstituciniuose skunduose, BK – 18, BVK – 4.

15 Iki 2021 m. birželio 1 d. Konstituciniame Teisme iš viso priimta arba priimta iš dalies 13 individualių konstitucinių skundų.

pastebėtina, kad užsienio valstybėse priimtų nagrinėti ir palankiai pareiškėjui išspręstų individualių konstitucinių skundų skaičius taip pat yra labai nedidelis¹⁶.

Kita vertus, paminėtina, kad iš pirmųjų penkių pagal individualius konstitucinius skundus priimtų Konstitucinio Teismo nutarimų net keturi¹⁷ yra susiję su baudžiamąja justicija¹⁸. Pagal vieną individualų konstitucinį skundą, kuriame pareiškėjas BPK nuostatų neginčijo, Konstitucinis Teismas *ex officio* pripažino antikonstituciniu BPK 106 straipsnį¹⁹.

Priežastys, kodėl Konstituciniame Teisme priimama tiek nedaug individualių konstitucinių skundų, yra įvairios. Analizuojant individualių konstitucinių skundų dėl BPK nuostatų atitikties Konstitucijai nepriėmimo nagrinėti Konstituciniame Teisme priežastis, pastebėtina, kad iki 2021 m. birželio 1 d. daugiausia atsisakyta nagrinėti minėtus skundus (jų dalį) dėl to, kad jie nežinybingi Konstituciniam Teismui (iš viso 27 atvejai²⁰: iš jų 12 atvejų, kai nustatyta, kad nėra tyrimo dalyko²¹; 8 – pareiškėjas kėlė

- 16 Pavyzdžiui, Vokietijoje per pastaruosius dešimt metų sėkmingai, t. y. palankiai pareiškėjui išspręstų konstitucinių skundų vidurkis sudaro tik 1,88 proc., skaičiuojant nuo visų per metus dėl individualių konstitucinių skundų pradėtų procesų. Be to, pažymėtina, kad konstituciniai skundai, kuriais ginčijamas teisinis reguliavimas (vok. *Rechtssatzverfassung-beschwerden*), apskritai pateikiami retai palyginti su Lietuvos individualaus konstitucinio skundo modeliui nebūdingais konstituciniais skundais dėl teismų sprendimų (vok. *Urteilsverfassung-beschwerden*) („Federal Constitutional Court Annual Report 2020“, žiūrėta 2021 m. gruodžio 20 d., https://jahresbericht.bundesverfassungsgericht.de/pdf-en/#dearflip-df_720/48/).
- 17 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2020 m. kovo 18 d. nutarimas Nr. KT49-A-N5/2020“, TAR, žiūrėta 2021 m. gegužės 29 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/827bf130691211eabee4a336e7e6fdab>; „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2021 m. kovo 4 d. nutarimas Nr. KT36-A-N2/2021“, TAR, žiūrėta 2021 m. gegužės 29 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/165994207ce011eb9601893677bfd7d8>; „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2021 m. kovo 19 d. nutarimas Nr. KT45-A-N3/2021“, TAR, žiūrėta 2021 m. gegužės 29 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/15159fb0889711eb9fecb5ecd3bd711c>; „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2021 m. balandžio 14 d. nutarimas Nr. KT58-A-N4/2021“, TAR, žiūrėta 2021 m. gegužės 29 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/fc2ffed09d1511eb9fecb5ecd3bd711c>.
- 18 Konstitucinio Teismo 2020 m. kovo 18 d. nutarime buvo tirta BK nuostatos atitiktis Konstitucijai, 2021 m. kovo 19 d. nutarime – BPK nuostatos konstitucingumas. Nors Konstitucinio Teismo 2021 m. kovo 4 d. ir 2021 m. balandžio 14 d. nutarimuose buvo tirtas kitų įstatymų nuostatų konstitucingumas, tam tikros jų formuluotės buvo aiškinamos BK ir (arba) BPK nuostatų kontekste. Be to, šiuose Konstitucinio Teismo nutarimuose buvo remtasi ir esančia baudžiamąja justicijai aktualia oficialiąja konstitucine doktrina, taip pat suformuluota ir naujų jos nuostatų, be kita ko, dėl asmens patraukimo baudžiamojon atsakomybėn sampratos.
- 19 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2021 m. kovo 19 d. nutarimas Nr. KT45-A-N3/2021“, *op. cit.*
- 20 Čia neįtraukti atvejai, kai nežinybingas buvo pripažinti individualūs konstituciniai skundai, kuriais aiškiai buvo ginčijami patys teismo ar kitų baudžiamąjį procesą vykdančių subjektų sprendimai, o ne teisinis reguliavimas, kurio pagrindu jie priimti. Pavyzdžiui, „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2020 m. sausio 15 d. sprendimas Nr. KT5-A-S5/2020“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2021 m. balandžio 20 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta2045/content>; „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2020 m. vasario 5 d. sprendimas Nr. KT16-A-S16/2020“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2021 m. balandžio 20 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta2059/content>.
- 21 Pavyzdžiui, „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2020 m. kovo 12 d. sprendimas Nr. KT47-A-S43/2020“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2021 m. balandžio 20 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta2045/content>.

teisės taikymo klausimą²²; 5 – pareiškėjas savo konstitucinių teisių pažeidimą siejo su sprendimais, kurie įsiteisėjo iki 2019 m. gegužės 1 d.; kiti atvejai). Nemažą dalį tokių individualių konstitucinių skundų atsisakyta nagrinėti dėl to, kad jie paduoti institucijos ar asmens, neturinčių teisės kreiptis į Konstitucinį Teismą, o būtent sprendimai, su kuriais pareiškėjas siejo savo konstitucinių teisių pažeidimą, buvo priimti ne ginčijamo teisinio reguliavimo pagrindu (10 atvejų)²³. Taip pat pasitaikė pavienių atvejų, kai buvo atsisakyta nagrinėti individualius konstitucinius skundus (jų dalis) kitais, Konstitucinio Teismo įstatymo 69 straipsnio 1 dalies 3, 5, 6 punktuose nustatytais, pagrindais²⁴. O individualūs konstituciniai skundai pareiškėjams grąžinti arba dėl to, kad jie neišnaudojo visų įstatymuose nustatytų savo konstitucinių teisių ar laisvių gynybos priemonių²⁵, arba dėl to, kad jie nepašalino išankstinio tyrimo metu nustatytų individualaus konstitucinio skundo trūkumų²⁶.

www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta2094/content; „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2021 m. kovo 4 d. sprendimas Nr. KT37-A-S35/2021“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2021 m. balandžio 20 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta2380/content>.

- 22 Pavyzdžiui, „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2019 m. gruodžio 18 d. sprendimas Nr. KT75-A-S61/2019“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2021 m. balandžio 20 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta2022/content>; „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2020 m. rugsėjo 3 d. sprendimas Nr. KT158-A-S145/2020“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2021 m. balandžio 20 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta2218/content>.
- 23 Pavyzdžiui, „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2019 m. gruodžio 18 d. sprendimas Nr. KT83-A-S68/2019“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2021 m. balandžio 20 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta2029/content>; „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2020 m. vasario 18 d. sprendimas Nr. KT32-A-S29/2020“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2021 m. balandžio 20 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta2076/content>.
- 24 Pavyzdžiui, „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2021 m. vasario 4 d. sprendimas Nr. KT24-A-S24/2021“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2021 m. balandžio 20 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta2363/content>. Šis sprendimas yra išskirtinis tuo, kad juo buvo atsisakyta nagrinėti individualų konstitucinį skundą, nes jis buvo grindžiamas ne teisiniais motyvais (pareiškėjo argumentai įvertinti kaip nesuderinami „su konstitucine baudžiamojo proceso esme, paskirtimi ir tikslais, taip pat su iš Konstitucijos kylančia valstybės priederme imtis veiksmingų nusikalstamumą ribojančių ir mažinančių priemonių, kuriomis *inter alia* būtų užkirstas kelias nusikalstama veika padariusiam žalą asmeniui išvengti pareigos visiškai ją atlyginti“).
- 25 Atkreiptinas dėmesys, kad tuo atveju, kai konstatuojama, kad pareiškėjas prieš kreipdamasis į Konstitucinį Teismą neišnaudojo visų įstatymuose nustatytų savo konstitucinių teisių ir laisvių gynybos priemonių ir konkrečiu atveju nebegali jomis pasinaudoti, individualus konstitucinis skundas yra ne grąžinamas pareiškėjui, o atsisakoma jį nagrinėti. Pvz., žr. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2020 m. kovo 18 d. sprendimas Nr. KT50-A-S45/2020“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2021 m. birželio 2 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta2097/content>.
- 26 Paminėtina, kad tais atvejais, kai konstatuojama, kad asmuo nepašalino nustatytų individualaus konstitucinio skundo trūkumų ir kad to jis nebegali padaryti pateikdamas naują skundą, nes Konstitucinio Teismo sprendimo metu yra suėjęs kreipimosi į šį teismą terminas, skirtingai nei prieš tai minėtu atveju, pareiškėjui toks skundas yra grąžinamas, o ne atsisakoma jį nagrinėti. Nepaisant to, tokio grąžinimo atveju faktiškai kyla tokie patys teisiniai padariniai, kaip ir atsisakant nagrinėti individualų konstitucinį skundą. Pvz., žr. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2020 m. vasario 26 d. sprendimas Nr. KT37-A-S34/2020“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2021 m. birželio 2 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta2084/content>.

Nors, kaip minėta, individualių konstitucinių skundų dėl baudžiamojo proceso teisinio reguliavimo konstitucingumo iki šiol Konstituciniame Teisme nebuvo priimta, Konstitucinio Teismo sprendimai, kuriais pareiškėjams buvo grąžinti tokie skundai (jų dalis) ir (arba) juos (jų dalį) atsisakyta nagrinėti, yra svarbūs ne tik dėl to, kad jais formuojama individualių konstitucinių skundų priimtinumo praktika, bet ir dėl to, kad kai kuriuose iš jų pateikiamas ginčijamų ir su jomis susijusių BPK nuostatų aiškinimas.

Pažymėtina, kad individualaus konstitucinio skundo institutas, be kita ko, Lietuvoje galiojantis jo modelis pakankamai plačiai ir įvairiais aspektais tyrinėtas monografijose²⁷, kitose mokslinėse ir kitokio pobūdžio publikacijose²⁸. Todėl šiame straipsnyje nesiekiami analizuoti individualaus konstitucinio skundo instituto *per se*, be kita ko, asmens kreipimosi į Konstitucinį Teismą sąlygų, šios srities užsienio valstybėse ypatumų ir patirties²⁹. O asmenų bandymas ginčyti Lietuvos baudžiamojo proceso teisės konstitucingumą, pateikiant individualius konstitucinius skundus, mokslinėje teisinėje literatūroje dar nebuvo analizuotas. Taigi šiame straipsnyje, taikant sisteminės analizės ir Konstitucinio Teismo sprendimų analizės metodus, tyrinėjama individualių konstitucinių skundų priimtinumo Lietuvoje praktika ir apsiribojama tik tais aspektais, kurie susiję su asmens konstitucinių teisių ar laisvių baudžiamajame procese pažeidimo vertinimu ir reikalavimu prieš kreipiantis į Konstitucinį Teismą išnaudoti visas įstatymuose nustatytas pareiškėjo konstitucinių teisių ar laisvių gynybos priemonės. Atsižvelgus į tai, kad BPK neretai nustato, jog tam tikri teismo, ikiteisminio tyrimo teisėjo sprendimai yra galutiniai ir neskundžiami, siekiama išsiaiškinti, ar jie tokiais laikomi ir konstitucinių ginčų kontekste. Be to, nors prieš kreipiantis su individualiu konstituciniu skundu nereikalaujama iš asmens pasinaudoti baudžiamosios bylos atnaujinimo galimybe, tam tikrais atvejais pagal BPK XI dalyje nustatytą teisinį

27 Lina Belūnienė, Žmogaus teisių apsaugos stiprinimas konstitucinio skundo institutu (Vilnius: Justicija, 2014); Toma Birmontienė ir kt., *Konstituciniai ginčai* (Vilnius: MRU, 2019).

28 Dovilė Pūraitė-Andrikienė, „Individualus konstitucinis skundas kaip veiksmingas žmogaus teisių apsaugos ir konstitucionalizmo plėtros instrumentas“, *Teisė* 96 (2015): 201–224; Jolita Miliuvienė, „Individualaus konstitucinio skundo įteisinimas ir pirmoji patirtis“, *Lietuvos teisė, 2019: esminiai pokyčiai* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2019): 19–28; Dovilė Pūraitė-Andrikienė, „Lietuvos individualaus konstitucinio skundo modelio privalumai ir trūkumai“, *Teisė* 114 (2020): 49–70; Ingrida Danėlienė, „Individual access to constitutional justice in Lithuania: the potential within the newly established model of the individual constitutional complaint“, *Revista de Derecho Político* 111 (2021): 281–312. <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/17626/31071-Texto%20del%20art%3adcu%20lo-78648-1-10-20210628.pdf?sequence=1&isAllowed=y>; Danutė Jočienė, „Individualaus konstitucinio skundo įgyvendinimo iššūkiai: Lietuvos patirtis“, *Konstitucinė jurisprudencija* 62, 2 (2021): 266–289.

29 Pavyzdžiui, Gentili Gianluca, „A comparative perspective on direct access to Constitutional and Supreme Courts in Africa, Asia, Europe and Latin America: Assessing advantages for the Italian Constitutional Court“, *29 Penn State International Law Review* 705 (2011), https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2114843; M. A. Hanna Wiczanowska, „The adequacy of the constitutional complaint as extraordinary means of human rights protection – a comparison of Polish and German solutions“, *Torun International Studies* 11 (2018): 5–23. <http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-9cb6109e-fd42-40cc-9cf8-acf76f389678>.

reguliuojamą priimti sprendimai turi būti laikomi galutiniais ir Konstitucinio Teismo įstatymo 65 straipsnio 2 dalies 2 punkto prasme.

1. Konstitucinių teisių ar laisvių baudžiamajame procese pažeidimas ir visų gynybos priemonių išnaudojimas

Kaip minėta, pagal Konstitucinio Teismo įstatymo 65 straipsnio 2 dalies 1 punktą asmuo turi teisę paduoti Konstituciniam Teismui prašymą ištirti jam žinybingų teisės aktų konstitucingumą, pirmiausia, jeigu tų aktų pagrindu priimtas sprendimas pažeidė šio asmens konstitucines teises ar laisves. Sunku įsivaizduoti situaciją, kad baudžiamojo proceso teisiniame reguliavime įtvirtintos asmens teisės ar laisvės galėtų būti nelaikomos konstitucinėmis teisėmis ar laisvėmis. Dauguma su baudžiamuoju procesu susijusių asmens teisių ir laisvių yra tiesiogiai (*expressis verbis*) įtvirtintos Konstitucijoje, be kita ko, 20–24, 30 ir 31 straipsniuose. Tačiau Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje pagal teisės teisinio įtvirtinimo pobūdį išskiriamos ne tik pirminės (*expressis verbis* įtvirtintos Konstitucijoje) konstitucinės teisės, bet ir teisės (implicitiškai įtvirtintos Konstitucijoje), „kurioms konstitucinių teisių pripažinimą įgyja konstitucinės justicijos institucijos aktuose, kai jas oficialiai interpretuoja Konstitucinis Teismas“³⁰. Pavyzdžiui, prie išvestinių teisių, „implicitiškai įtvirtintų Konstitucijoje, gali būti priskirta asmens teisė į teisingą teisinį procesą“³¹, kuri yra ypač talpi ir apima daug reikšmingų asmens teisių ir laisvių užtikrinimo aspektų³².

Sudėtingiau, ypač individualaus konstitucinio skundo priimtino vertinimo etape, yra nustatyti, ar iš tiesų baudžiamojo proceso metu ginčijamo teisinio reguliavimo pagrindu priimtu sprendimu buvo pažeistos asmens konstitucinės teisės ar laisvės. Galbūt jos buvo tik apribotos laikantis BPK ir kitų įstatymų nustatytų rei-

30 Toma Birmontienė ir kt., *Lietuvos konstitucinė teisė* (Vilnius: VĮ Registrų centras, 2017), 272.

31 *Ibid.*, 274.

32 Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2017 m. birželio 26 d. nutarime Nr. KT8-N6/2017 (TAR, žiūrėta 2021 m. gegužės 29 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/43ffda805a6411e7846ef01bfff9b64>) konstatuota: „Aiškindamas iš Konstitucijos 31 straipsnio 2 dalies, konstitucinio teisinės valstybės principo kylančią asmens teisę į tinkamą teismo procesą, kuris yra būtina sąlyga bylai teisingai išspręsti, Konstitucinis Teismas 2006 m. sausio 16 d. nutarime yra pažymėjęs, kad ji reiškia, jog baudžiamajame procese teisme turi būti paisoma proceso aiškumo, proceso dalyvių lygiateisiškumo, jų dalyvavimo įrodinėjimo procese, jų teisės turėti vertėją, rungimosi ir kitų principų, idant būtų išsamiai, objektyviai, nešališkai ištirtos nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės ir būtų priimtas teisingas sprendimas baudžiamajame byloje; Konstitucija įpareigoja įstatymų leidėją reguliuojant baudžiamojo proceso santykius nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuriuo būtų užtikrintos baudžiamojo proceso dalyvių teisės: procesas turi būti toks, kad būtų užtikrinta veiksminga asmens, nukentėjusio nuo nusikalstamos veikos, teisių apsauga ir kad toks asmuo galėtų naudotis visomis iš Konstitucijos kylančiomis teisėmis; baudžiamasis procesas turi būti ir toks, kad nebūtų pažeistos ir asmens, įtariamo, kaltinamo padarius nusikalstamą veiką, konstitucinės teisės: turi būti užtikrinta jo teisė į gynybą, teisė turėti advokatą, teisė žinoti, kuo yra kaltinamas, ir kt.; garantuojant asmens teises teisiniame procese būtina užtikrinti, kad procesas vyktų sąžiningai, kvalifikuotai, kad būtų gerbiamos proceso šalių teisės, o bylą nagrinėtų neutralus teisėjas.“

kalavimų, kurie atitinka Konstituciją. Šiame kontekste akcentuotina, kad daugumą asmens konstitucinių teisių ar laisvių pagal Konstituciją galima riboti, jeigu yra laikomasi tam tikrų sąlygų³³. Todėl asmens konstitucinių teisių ar laisvių pažeidimu būtų laikomas tik toks jų ribojimas, kai nesilaikoma bent vienos iš tokių sąlygų. Tačiau konstitucinių teisių ar laisvių pažeidimas gali būti konstatuotas tik tuo atveju, kai Konstituciniame Teisme priėmus nagrinėti individualų konstitucinį skundą ir išnagrinėjus konstitucinės justicijos bylą yra pripažįstama, kad jame ginčytas teisinis reguliavimas yra antikonstitucinis.

Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad pagal oficialiąją konstitucinę doktriną kai kurios asmens teisės yra absoliučios ir negali būti apribotos, kaip antai, teisė kreiptis į teismą³⁴, teisė į gynybą ir teisė turėti advokatą³⁵. Taigi tokių teisių ribojimas savaime galėtų būti traktuojamas kaip jų pažeidimas, bet tai, ar jos iš tiesų yra ribojamos konkrečioje situacijoje, turi nustatyti Konstitucinis Teismas. Pavyzdžiui, asmens teisės kreiptis į teismą ribojimo klausimas buvo iškeltas individualiame konstituciniame skunde, kuriuo, be kita ko, buvo ginčijama „BPK 372 straipsnio (2007 m. birželio 28 d. redakcija) 6 dalies tiek, kiek pagal ją, pasak pareiškėjo, kasatoriui suteikiama teisė ištaisyti kasacinio skundo trūkumus, tačiau nenumatytas teisinis reguliavimas, pagal kurį kasatoriui, išnaudojusiam visą įstatymo nustatytą kasaciniam skundui parengti skirtą trijų mėnesių terminą, būtų suteikiamas konkretus papildomas terminas tokiems trūkumams ištaisyti“, atitiktis *inter alia* Konstitucijos 30 straipsnio 1 daliai³⁶. Konstitucinis Teismas dėl teisinių argumentų trūkumo gražino pareiškėjui šį individualų konstitucinį skundą, primindamas, kad jis „ne kartą yra konstatavęs,

33 „Konstitucinis Teismas savo nutarimuose ne kartą yra konstatavęs, kad pagal Konstituciją riboti konstitucines žmogaus teises ir laisves galima, jeigu yra laikomasi šių sąlygų: tai daroma įstatymu; ribojimai yra būtini demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų asmenų teises ir laisves ir Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, taip pat konstituciškai svarbius tikslus; ribojimais nėra paneigiama teisių ir laisvių prigimtis bei jų esmė; yra laikomasi konstitucinio proporcingumo principo.“ Pvz., žr. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. gruodžio 11 d. nutarimą“, TAR, žiūrėta 2021 m. gegužės 29 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.59D6EF983045>.

34 Konstitucinio Teismo 2019 m. kovo 1 d. nutarime Nr. KT9-N3/2019, (TAR, žiūrėta 2021 m. birželio 1 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/b49ebff03c2511e99595d005d42b863e>) nurodyta, kad Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, jog „pagal Konstituciją teisės kreiptis į teismą negalima apriboti ar paneigti (*inter alia* 2010 m. gegužės 13 d., 2012 m. gruodžio 10 d., 2013 m. liepos 5 d. nutarimai); asmens konstitucinė teisė kreiptis į teismą negali būti dirbtinai suvaržoma, taip pat negali būti nepagrįstai pasunkinamas jos įgyvendinimas (*inter alia* 2006 m. lapkričio 27 d., 2011 m. gegužės 11 d. nutarimai), nes kiltų grėsmė vienai svarbiausių teisinės valstybės vertybių (2003 m. kovo 4 d., 2011 m. birželio 9 d. nutarimai).“

35 Konstitucinio Teismo 2017 m. kovo 15 d. nutarime Nr. KT4-N3/2017, (TAR, žiūrėta 2021 m. birželio 1 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/089876d0097611e79ba1ee3112ade9bc>) konstatuota, kad „asmens teisė į gynybą, taip pat ir teisė turėti advokatą yra absoliuti, ji negali būti paneigta ar suvaržyta jokiais pagrindais ir jokiais sąlygomis (2001 m. vasario 12 d., 2013 m. lapkričio 15 d. nutarimai).“

36 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2020 m. rugpjūčio 27 d. sprendimas Nr. KT149-A-S138/2020“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2021 m. gegužės 27 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta2209/content>.

jog konstitucinė asmens teisė kreiptis į teismą nereiškia, kad įstatymų leidėjas <...> įstatymuose, reglamentuojančiuose baudžiamojo proceso santykius, negali nustatyti kreipimosi į teismą tvarkos ir tam tikrų formalių reikalavimų, kuriuos turi atitikti teismui pateikiamas kreipimasis, taip pat kad įstatymų leidėjas, vykdydamas konstitucinę pareigą nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad visus ginčus dėl asmens teisių ir laisvių pažeidimo būtų galima spręsti teisme, paisydamas *inter alia* Konstitucijos 29 straipsnio 2 dalyje, 30 straipsnio 1 dalyje nustatytų imperatyvų, gali nustatyti konstitucinės teisės kreiptis į teismą tvarką, *inter alia* sąlygas, terminus, įgyvendinimo būdus (*inter alia* 2006 m. sausio 16 d., 2013 m. liepos 5 d. nutarimai)³⁷.

Kita Konstitucinio Teismo įstatymo 65 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta individualaus konstitucinio skundo pateikimo sąlyga: asmuo „turi būti pasinaudojęs visomis įstatymuose nustatytomis savo konstitucinių teisių ar laisvių gynbos priemonėmis, įskaitant teisę kreiptis į teismą, ir, išnaudojus visas įstatymuose numatytas teismo sprendimo apskundimo galimybes, turi būti priimtas galutinis ir neskundžiamas teismo sprendimas“³⁸. Konstitucinio Teismo įstatymo pakeitimo ir papildymo, BPK pakeitimo įstatymo ir kai kurių kitų kodeksų ir įstatymų pakeitimų įstatymų projektų aiškinamajame rašte nurodyta, kad tokia Konstitucinio Teismo įstatymo nuostata reiškia, jog „asmens prašymas galėtų būti paduotas Konstituciniam Teismui, jei pareiškėjas išnaudojo visas jo konkrečiu atveju galimas teisminės gynbos priemones, t. y. jei pasinaudojo privaloma išankstine ginčų nagrinėjimo ne teisme tvarka, įstatymų nustatyta tvarka kreipėsi į teismą, apskundė priimtą teismo sprendimą apeliacine ir (ar) kasacine tvarka“; „tik tada, kai būtų priimtas galutinis, bylą iš esmės išsprendžiantis teismo sprendimas, ir asmuo atsidurtų situacijoje, kai savo konstitucinių teisių ar laisvių apginti kitu būdu nebebūtų galimybės, asmuo galėtų kreiptis į Konstitucinį Teismą“³⁹.

Konstitucinis Teismas ne kartą yra pažymėjęs, kad „pagal Konstituciją ir Konstitucinio Teismo įstatymą asmuo laikomas pasinaudojusi visomis įstatymuose nustatytomis savo konstitucinių teisių ar laisvių gynbos priemonėmis tik tada, kai ne tik išnaudotos visos įstatymuose numatytos teismo sprendimo apskundimo galimybės,

37 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2020 m. rugpjūčio 27 d. sprendimas Nr. KT149-A-S138/2020“, *supra note*, 36.

38 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo Nr. I-67 3, 13, 24, 28, 31, 32, 39, 40, 46, 48, 49, 53-1, 61, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 76, 84, 86, 88 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 67¹ ir 672 straipsniais įstatymas, *supra note*, 8.

39 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo Nr. I-67 3, 13, 24, 25, 28, 31, 32, 39, 40, 46, 48, 49, 53¹, 61, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 76, 84, 86, 88 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 671 ir 672 straipsniais įstatymo, Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 366 ir 367 straipsnių pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso XXXV skyriaus pavadinimo ir 456, 457, 458 ir 459 straipsnių pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso 658, 659, 660 ir 663 straipsnių pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo Nr. VIII-1029 156 straipsnio pakeitimo įstatymo ir Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo Nr. VIII-1591 2, 14, 18 ir 20 straipsnių pakeitimo įstatymo projektų aiškinamasis raštas“, Lietuvos Respublikos Seimas, žiūrėta 2021 m. balandžio 27 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/a3c61ab0925711e98a8298567570d639?fwid=-15hio1erma>.

bet ir yra priimtas galutinis ir neskundžiamas teismo sprendimas, kuriuo nebuvo apgintos šio asmens konstitucinės teisės ar laisvės⁴⁰.

Nėra jokių abejonių, kad kasacinės instancijos teismo nutartys baudžiamojo proceso metu yra galutiniai ir neskundžiami teismo sprendimai. Konstitucinio Teismo individualių konstitucinių skundų priimtimumo praktika rodo, kad asmenys savo konstitucinių teisių ar laisvių pažeidimą dažniausiai ir sieja su tokiomis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartimis. Kita vertus, pagal BPK⁴¹, yra ir kitų galutinių ir neskundžiamų teismo sprendimų, kurie tokiais turėtų būti laikomi ir Konstitucinio Teismo įstatymo 65 straipsnio 2 dalies 2 punkto prasme, kaip antai, apeliacine ir kasacine tvarka neskundžiamas teismo baudžiamasis įsakymas (BPK 422 straipsnis)⁴², tam tikrais atvejais⁴³ bylų atnaujinimo procese (BPK XI dalis) priimamos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys⁴⁴ ir šiame procese priimamos kitų teismų nutartys⁴⁵.

BPK⁴⁶ yra ir daugiau tokių nuostatų, pagal kurias tam tikrų baudžiamojo proceso subjektų sprendimai yra galutiniai ir neskundžiami, kaip antai, ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartys (BPK 64 straipsnio 6 dalis, 178 straipsnio 3 dalis, 181 straipsnio 1 dalis), Lietuvos apeliacinio teismo nutartis, kuria išsprendžiamas asmens išdavimo iš Lietuvos Respublikos arba perdavimo Tarptautiniam baudžiamajam teismui ar pagal Europos arešto orderį klausimas (BPK 74 straipsnio 3 dalis), aukštesniojo

40 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2019 m. gruodžio 11 d. sprendimas Nr. KT63-A-S49/2019“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2021 m. gegužės 21 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta2009/content>; „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2021 m. sausio 28 d. sprendimas Nr. KT15-A-S15/2021“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2021 m. gegužės 21 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta2354/content> ir kt.

41 „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas“, *supra note*, 1.

42 Išskyrus atvejį, jeigu savo konstitucinių teisių ar laisvių pažeidimo klausimą keltų įsiteisėjusiu teismo baudžiamuoju įsakymu nuteistas asmuo, o ne kiti su šiuo įsakymu susiję baudžiamojo proceso dalyviai (nukentėjusysis, civilinis ieškovas, prokuroras), nes, nesutikdamas su teismo baudžiamuoju įsakymu, jis turėtų išnaudoti BPK 422 straipsnio 2 dalyje įtvirtintą teisę reikalauti surengti bylos nagrinėjimą teisme.

Paminėtina, kad individualių konstitucinių skundų priimtimumo praktikoje jau buvo atvejais, kai pareiškėjas siejo savo kaip nukentėjusiojo baudžiamajame procese, kuriam padarytos žalos atlyginimo ar jos pašalinimo klausimas nebuvo išspręstas, teisių pažeidimą su teismo baudžiamuoju įsakymu, o dėl to, kad jis laikytinas galutiniu ir neskundžiamu sprendimu, abejonių nekilo („Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2021 m. lapkričio 3 d. sprendimas Nr. KT175-A-S162/2021“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2021 m. gruodžio 15 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta2547/content>).

43 Apie tai rašoma kitame šio straipsnio skyriuje.

44 Tiesiogiai tai nustatyta tik BPK XXXV skyriuje įtvirtintai baudžiamosios bylos atnaujinimo rūšiai (BPK 461 straipsnio 3 dalyje), tačiau ir kitose baudžiamosios bylos atnaujinimo rūšyse priimamos nutartys yra galutinės ir neskundžiamos, nes jas priima Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.

45 Turimos omeny BPK 447 straipsnio 2 dalyje nurodytos pagal šio kodekso X dalį priimamos aukštesniųjų teismų nutartys.

46 „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas“, *supra note*, 1.

teismo trijų teisėjų kolegijos priimta nutartis, kuria išsprendžiamas asmens suėmimo klausimas (130 straipsnio 2 dalis, 131 straipsnio 2 dalis), aukštesniojo teismo nutartis, kuria išsprendžiamas laikino nuosavybės teisės apribojimo klausimas (BPK 151 straipsnio 5 dalis), aukštesniojo teismo nutartis, kuria išsprendžiamas laikino nušalinimo nuo pareigų ar laikino teisės užsiimti tam tikra veikla sustabdymo klausimas (BPK 157 straipsnio 3 dalis), apygardos teismo ir Lietuvos apeliacinio teismo nutartys, išnagrinėjus skundus dėl su nuosprendžio vykdymu susijusių nutarčių (BPK 364 straipsnio 9 dalis), taip pat skundus dėl žemesniųjų teismų nutarčių (BPK 442 straipsnio 2 dalis). Be to, kai kurie sprendimai apskritai neskundžiami, pavyzdžiui, BPK 63 straipsnio 5 dalyje nurodyti prokuroro sprendimai, prokuroro nutarimas atmesti prašymą papildyti ikiteisminį tyrimą (BPK 218 straipsnio 5 dalis), BPK 439 straipsnio 2 dalyje nurodytos teismų nutartys.

Tačiau tai nereiškia, kad visi šie pagal nurodytas ir kitas BPK nuostatas priimti teismų ir ypač kitų subjektų sprendimai bus laikomi galutiniais ir neskundžiamais Konstitucinio Teismo įstatymo 65 straipsnio 2 dalies 2 punkto prasme. Tai rodo ir Konstitucinio Teismo individualių konstitucinių skundų priimtino praktika, kurioje būta ne vieno atvejo, kai tokie skundai (jų dalis) yra grąžinami pareiškėjams tuo pagrindu, kad jie neišnaudojo visų įstatymuose nustatytų savo konstitucinių teisių ar laisvių gynybos priemonių, taip pat teisės kreiptis į teismą.

Pavyzdžiui, Konstitucinis Teismas grąžino pareiškėjui prašymą ištirti, ar tam tikros Žvalgybos įstatymo nuostatos neprieštarauja Konstitucijai⁴⁷. Nustatęs, kad pirmosios instancijos teisme yra nagrinėjama baudžiamoji byla, kurioje pareiškėjo kaltė buvo grindžiama ir pagal ginčijamą įstatymą priimtų sprendimų pagrindu surinktais duomenimis (įrodymais), Konstitucinis Teismas konstatavo, kad pagal BPK nuostatas tai, ar byloje gauti duomenys laikytini įrodymais, kiekvienu atveju sprendžia teisėjas ar teismas, kurio žinioje yra byla. Minėtame Konstitucinio Teismo sprendime buvo pažymėta, „kad šioje baudžiamojoje byloje nėra priimtas galutinis ir neskundžiamas teismo sprendimas, kaip tai suprantama pagal Konstitucinio Teismo įstatymo 65 straipsnio 2 dalies 2 punktą“⁴⁸.

Kitu Konstitucinio Teismo sprendimu⁴⁹ pareiškėjai buvo grąžintas prašymas ištirti, ar Konstitucijai neprieštarauja BPK 144 straipsnio 1 ir 2 dalys, nustatančios prokuroro teisę paimti iš įtariamojo pavyzdžius lyginamajam tyrimui. Konstitucinis Teismas pažymėjo, kad „iš pareiškėjos prašymo nematyti, kad dėl jos būtų pradėta nagrinėti baudžiamoji byla ir atitinkamai būtų priimtas galutinis ir neskundžia-

47 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2019 m. gruodžio 11 d. sprendimas Nr. KT65-A-S51/2019“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2021 m. gegužės 27 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta2011/content>.

48 *Ibid.*

49 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2020 m. gegužės 13 d. sprendimas Nr. KT92-A-S87/2020“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2021 m. gegužės 27 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta2145/content>.

mas teismo sprendimas baudžiamojoje byloje, kurioje prokuroro nutarimo, galimai pažeidusio pareiškėjos konstitucines teises ir laisves, pagrindu surinkti duomenys, pripažinti pareiškėjos kaltę pagrindžiančiais įrodymais⁵⁰. Konstitucinis Teismas pagrįstai padarė išvadą, kad nors dėl prokuroro nutarimo, kuriuo nutarta paimti iš pareiškėjos lyginamuosius rašyenos pavyzdžius lyginamajam tyrimui, „teisėtumo BPK nustatyta tvarka yra priimta neskundžiama Vilniaus miesto apylinkės teismo <...> nutartis, tačiau nėra priimta galutinio ir neskundžiamo teismo sprendimo, kuriame būtų remiamasi minėto prokuroro nutarimo pagrindu surinktais duomenimis, ir dėl to būtų pažeistos pareiškėjos konstitucinės teisės ar laisvės“⁵¹.

Remiantis iš esmės tokiais pačiais teisiniais argumentais pareiškėjui grąžintas kitas individualus konstitucinis skundas, kuriame buvo prašoma iširti, ar Konstitucijai neprieštarauja BPK 181 straipsnio 1 dalis „tiek, kiek, pasak pareiškėjo, joje nenustatytas maksimalus terminas, kiek laiko prokuroras turi teisę neleisti susipažinti su visais ikiteisminio tyrimo duomenimis ar jų dalimi, taip pat neleisti daryti ikiteisminio tyrimo medžiagos kopijų ar išrašų, jei toks susipažinimas, prokuroro manymu, galėtų pakenkti ikiteisminio tyrimo sėkmei“⁵². Šiuo atveju pareiškėjas savo konstitucinių teisių ir laisvių pažeidimą taip pat siejo su ikiteisminio tyrimo metu priimta pagal BPK neskundžiama Vilniaus miesto apylinkės teismo nutartimi, kuria buvo atmetas pareiškėjo skundas dėl prokuroro nutarimo, kuriuo pareiškėjui nebuvo leista susipažinti su ikiteisminio tyrimo metu surinktais duomenimis, nors baudžiamoji byla jo atžvilgiu dar nebuvo pradėta. Taigi nebuvo aišku ir tai, ar teismo baigiamajame akte pareiškėjo kaltė bus grindžiama kaip įrodymais tais ikiteisminio tyrimo metu surinktais duomenimis, su kuriais prokuroro nutarimu pareiškėjui nebuvo leista susipažinti.

Paminėtina, kad Konstitucinis Teismas grąžina individualius konstitucinius skundus dėl BPK nuostatų atitikties Konstitucijai, konstatavęs, kad asmuo neišnaudojo visų įstatymuose nustatytų savo konstitucinių teisių ar laisvių gynybos priemonių ir kitais atvejais, t. y. kai jo konstitucinės teisės ar laisvės, asmens manymu, buvo pažeistos sprendimais, priimtais baudžiamąją bylą nagrinėjant teisme. Pavyzdžiui, viename individualiame konstituciniame skunde pareiškėja ginčijo BPK 59 straipsnio 3 dalies konstitucingumą tiek, kiek, pasak pareiškėjos, šioje dalyje nustatyta, kad jeigu bylą nagrinėja vienas teisėjas, dėl jam pareikšto nušalinimo nusprendžia jis pats, o jo priimta nutartis yra neskundžiama⁵³. Savo konstitucinių teisių pažeidimą

50 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2020 m. gegužės 13 d. sprendimas Nr. KT92-A-S87/2020“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2021 m. gegužės 27 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta2145/content>.

51 *Ibid.*

52 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2020 m. gruodžio 3 d. sprendimas Nr. KT205-A-S189/2020“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2021 m. gegužės 27 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta2275/content>.

53 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2021 m. vasario 4 d. sprendimas Nr. KT23-A-S23/2021“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2021 m. gegužės 27 d. <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta2362/content>.

ji siejo su baudžiamojoje byloje priimta neskundžiama Klaipėdos apygardos teismo nutartimi, kuria netenkintas pareiškėjos kaip civilinės ieškovės pareiškimas dėl teisėjo nušalinimo. Konstitucinis Teismas, remdamasis BPK 313 straipsnio 3 dalimi, 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto a papunkčiu, 329 straipsnio 4 punktu, 369 straipsnio 3 dalimi, konstatavo, kad bylą nagrinėjusio teisėjo šališkumas gali būti apeliacinio skundo dalykas. Atsižvelgdamas į tai, kad baudžiamoji byla, kurioje pareiškėja yra civilinė ieškovė, nėra išnagrinėta ir joje nėra priimtas teismo nuosprendis, kuriuo būtų išspręstas klausimas dėl pareiškėjos civilinio ieškinio, Konstitucinis Teismas konstatavo, kad „pareiškėja dar negalėjo pasinaudoti ir galimybe apskusti minėtą nuosprendį apeliaciniam teismui, kuris, be kita ko, nustatęs, kad bylą nagrinėjęs pirmosios instancijos teismas nebuvo nešališkas, gali panaikinti priimtą nuosprendį“⁵⁴.

Paminėtinas ir kitas atvejis, kai tas pats pareiškėjas Konstitucinio Teismo ne kartą prašė pripažinti, kad BPK 103 ir 104 straipsniai tiek, kiek juose, pasak pareiškėjo, nurodytas baigtinis baudžiamojo proceso dalyvių, kuriems atlyginamos kelionės į iškviatimo vietą ir gyvenimo joje išlaidos, sąrašas ir į šį sąrašą neįtraukti įtariamieji, išteisintieji, kaltinamieji ir kiti proceso dalyviai, prieštarauja Konstitucijai. Konstitucinis Teismas, be kita ko, nustatė: „Apeliacinio proceso metu Kauno apygardos teismas, vadovaudamasis BPK 103 ir 104 straipsniais, <...> priėmė neskundžiamą nutartį, kuria atmetė pareiškėjo prašymą atlyginti su jo dalyvavimu baudžiamosios bylos teismo posėdžiuose susijusias kelionės išlaidas“, o priimtame nuosprendyje pareiškėjo turėtų išlaidų pripažinimo proceso išlaidomis ir jų atlyginimo klausimo nesprensdė⁵⁵. Konstitucinis Teismas pažymėjo, jog „BPK 307 straipsnio 6 dalies 3 punkte nustatyta, kad sprendimas dėl proceso išlaidų atlyginimo turi būti nurodomas teismo nuosprendžio rezoliucinėje dalyje, o BPK 361 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad teismas nuosprendžio vykdymo metu turi teisę priimti sprendimą dėl proceso išlaidų dydžio nustatymo ir jų paskirstymo, jeigu šie klausimai neišspręsti teismo nuosprendyje“⁵⁶. Be to, pažymėjęs, kad Konstitucinio Teismo sprendimo priėmimo metu nebuvo pasibaigęs BPK įtvirtintas terminas kasaciniam skundui paduoti, Konstitucinis Teismas konstatavo, kad „nebuvo priimta galutinio ir neskundžiamo teismo sprendimo, kuriuo nebūtų išspręstas proceso išlaidų atlyginimo klausimas ir dėl to būtų pažeistos pareiškėjo konstitucinės teisės ar laisvės“⁵⁷. Šiame kontekste paminėtina, kad nors pareiškėjas, išnaudojęs kasacinio apskundimo galimybę, dar kartą kreipėsi su indi-

54 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2021 m. vasario 4 d. sprendimas Nr. KT23-A-S23/2021“, *supra note*, 53. Šiame kontekste pažymėtina, kad jeigu pirmos instancijos teismas nepalankiai išspręstų pareiškėjos civilinį ieškinį, o ir apeliacinis skundas tiek šiuo, tiek pirmos instancijos teismo nešališkumo aspektu taip pat nebūtų patenkintas, pareiškėja turėtų išnaudoti ir kasacinio skundo padavimo galimybę, jeigu ketintų paduoti naują individualų konstitucinį skundą.

55 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2020 m. gegužės 20 d. sprendimas Nr. KT95-A-S90/2020“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2021 m. gegužės 27 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teisimo-aktai/paieska/135/ta2149/content>.

56 *Ibid.*

57 *Ibid.*

vidualiu konstituciniu skundu, be kita ko, dėl BPK 103, 104 straipsnių konstitucingumo, tačiau ši skundo dalis ir vėl buvo grąžinta pareiškėjui, remiantis tuo, kad jis neišnaudojo nuosprendžio vykdymo stadijoje taikomų BPK 361 straipsnio 2 dalyje įtvirtintų priemonių⁵⁸.

Taigi, kaip matyti iš šių Konstitucinio Teismo praktikos pavyzdžių, nors individualiais konstituciniais skundais ir ginčijamas BPK ar kitų įstatymų nuostatų, be kita ko, susijusių su duomenų rinkimu ar susipažinimu su jais ikiteisminio tyrimo metu, konstitucingumas, sprendžiamas tokių skundų priimtinumą Konstitucinis Teismas vertina, ar baudžiamoji byla yra baigta nagrinėti iš esmės ir ar tokiais duomenimis kaip įrodymais yra remiamasi galutiniuose ir neskundžiamuose teismo baigiamuosiuose aktuose. Nors BPK tiesiogiai ar netiesiogiai nustato, kad tam tikros teismų arba ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartys, priimanos per baudžiamąjį procesą, yra neskundžiamos, sprendžiant individualių konstitucinių skundų priimtinumą nėra traktuojama, kad asmuo pasinaudojo visomis įstatymuose nustatytomis savo konstitucinių teisių ar laisvių gynybos priemonėmis, jeigu tokiose nutartyse spęsti klausimai pagal BPK turi būti išspęsti ir pirmosios instancijos teismų baigiamuosiuose aktuose, o jų neišspęsdus ar tai padarius netinkamai, šie trūkumai atitinkamai gali būti ištaisyti ne tik apeliacinėje ir (ar) kasacinėje instancijoje, bet ir nuosprendžio vykdymo stadijoje. Kitaip tariant, nors baudžiamojo proceso teisės prasme ikiteisminio tyrimo arba bylos nagrinėjimo teisminėse stadijose metu priimti tam tikri teismų arba ikiteisminio tyrimo teisėjo sprendimai yra galutiniai ir neskundžiami, jie tokiais nelaikomi konstitucinių ginčų teisenos kontekste. Remiantis šiuo pagrindu, nepriimami individualūs konstituciniai skundai tuo atveju, jeigu iš baudžiamojo proceso teisinio reguliavimo matyti, kad tokiais sprendimais galimai pažeistos asmens konstitucinės teisės ar laisvės dar gali būti apgintos teismų baigiamaisiais aktais, o tam tikrais atvejais ir kitais teismo aktais (nutartimis nuosprendžio vykdymo stadijoje), kurie, be abejo, turi būti galutiniai ir neskundžiami.

2. Individualių konstitucinių skundų priimtumas, kai jie susiję su baudžiamosios bylos atnaujinimu

Kalbant apie baudžiamosios bylos atnaujinimą konstitucinių ginčų pagal individualius konstitucinius skundus kontekste, jis yra aktualus dviem aspektais. Pirmia, kyla klausimas, ar asmuo, kreipdamasis su individualiu konstituciniu skundu į Konstitucinį Teismą, pagal Konstitucinio Teismo įstatymo 65 straipsnio (2019 m. liepos 16 d. redakcija) 2 dalies 2 punktą turi būti išnaudojęs ir galimybę atnaujinti baudžiamąją bylą? Antra, remiantis Konstitucijos 107 straipsnio 3 dalimi (2019 m. kovo 21 d. redakcija), pagal asmens individualų konstitucinį skundą Konstituciniam

58 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2021 m. sausio 28 d. sprendimas Nr. KT15-A-S15/2021“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2021 m. gegužės 27 d. <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta2354/content>.

Teismui pripažinus teisinio reguliavimo, kuriuo grindžiamas priimtas sprendimas, prieštaravimą Konstitucijai, tai yra pagrindas atnaujinti baudžiamąją bylą dėl pažeistų to asmens konstitucinių teisių ar laisvių įgyvendinimo, esant BPK 456 straipsnio (2019 m. liepos 16 d. redakcija)⁵⁹ 2 punkte nustatytoms sąlygoms⁶⁰.

Lietuvos baudžiamojo proceso moksle nėra vieningos nuomonės dėl to, ar baudžiamosios bylos atnaujinimas yra baudžiamojo proceso stadija, taip pat skiriasi ir tokio atnaujinimo samprata. Vieni autoriai jį apibrėžia ne kaip baudžiamojo proceso stadiją, o kaip išimtinį baudžiamojo proceso etapą, vykstantį esant ypatingoms sąlygoms, numatytoms baudžiamojo proceso įstatyme, ir kuriame tikrinamas įsiteisėjusio teismo nuosprendžio ar nutarties teisėtumas ir pagrįstumas⁶¹. Kiti autoriai akcentuoja, kad baudžiamosios bylos atnaujinimas yra išimtinė teismų sprendimų kontrolės forma, panaudojama procese tada, kai visos kitos galimybės patikrinti teismo sprendimo teisingumą, kylant dėl jo abejonų, yra išsemtos, kad jis yra išimtinė (neprivaloma) baudžiamojo proceso stadija, tarnaujanti kaip žmogaus teisių gynimo garantas⁶². Taigi, nepaisant skirtumų, ir vieni, ir kiti autoriai pabrėžia baudžiamosios bylos atnaujinimo išimtinumą.

Remiantis tuo, kad proceso atnaujinimas baudžiamosiose, kaip ir kitose bylose, laikomas išimtinė įsiteisėjusių sprendimų kontrolės priemone, minėtame Konstitucinio Teismo įstatymo pakeitimo ir papildymo, BPK pakeitimo įstatymo ir kai kurių kitų kodeksų ir įstatymų pakeitimų įstatymų projektų aiškinamajame rašte atkreiptas dėmesys į tai, kad „reikalavimas asmeniui prieš kreipiantis į Konstitucinį Teismą su individualiu konstituciniu skundu išnaudoti visas teisinės gynbos priemones neturėtų apimti pareigos pasinaudoti proceso atnaujinimo institutu“⁶³. Tai, kad Kons-

59 „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso XXXV skyriaus pavadinimo ir 456, 457, 458 ir 459 straipsnių pakeitimo įstatymas“, TAR, žiūrėta 2021 m. gegužės 28 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/bd17aba0af8f1e98451fa7b5933515d>.

60 Atkreiptinas dėmesys, kad BPK 456 straipsnio 2 punkto formuluotės, pagal kurias baudžiamosios bylos atnaujinimas dėl Konstitucinio Teismo nutarimo yra susietos tik su nuteistuoju, iš esmės yra tokios pačios, kaip ir įtvirtintos to paties straipsnio 1 punkte, kuriame, kaip bylos atnaujinimo pagrindas, yra reguliuojamas, be kita ko, Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas. Paminėtina, kad laikytis tokių formuluočių vienodumo buvo siūloma mokslinėje doktrinoje (Lina Beliūnienė, Žmogaus teisių apsaugos stiprinimas konstitucinio skundo institutu (Vilnius: Justicija. 2014), 177, 178).

61 Gintaras Goda, Marcelis Kazlauskas ir Pranas Kuconis, *Baudžiamojo proceso teisė: vadovėlis* (Vilnius: Registrų centras, 2011), 609.

62 Irma Randakevičienė, „Baudžiamosios bylos atnaujinimas“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2008), 29.

63 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo Nr. I-67 3, 13, 24, 25, 28, 31, 32, 39, 40, 46, 48, 49, 53¹, 61, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 76, 84, 86, 88 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 671 IR 672 straipsniais įstatymo, Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 366 ir 367 straipsnių pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso XXXV skyriaus pavadinimo ir 456, 457, 458 ir 459 straipsnių pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos administracinių nusizengimų kodekso 658, 659, 660 ir 663 straipsnių pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo Nr. VIII-1029 156 straipsnio pakeitimo įstatymo ir Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo Nr. VIII-1591 2, 14, 18 ir 20 straipsnių pakeitimo įstatymo projektų aiškinamasis raštas“, *supra note*, 39.

titucinio Teismo įstatymo 65 straipsnio 2 dalies 2 punktą negali būti aiškinamas „kaip reikalaujantis, kad, priėmus galutinį ir neskundžiamą teismo sprendimą byloje, asmuo, prieš kreipdamasis į Konstitucinį Teismą, būtų pasinaudojęs proceso atnaujinimo galimybe“, yra konstatavęs ir Konstitucinis Teismas⁶⁴.

Taigi, prieš kreipiantis į Konstitucinį Teismą su individualiu konstituciniu skundu, nėra būtina pasinaudoti baudžiamųjų bylų atnaujinimo galimybe, tačiau kyla klausimas, kaip Konstitucinis Teismas vertina tai, jeigu asmuo vis dėlto ją pasinaudoja. Reikia pabrėžti, kad Konstitucinis Teismas, sprenddamas individualių konstitucinių skundų priimtinumą klausimą nurodytu aspektu, susiduria su įvairiomis situacijomis ir jas sprendžia nevienodai.

Konstitucinis Teismas nepriima nagrinėti individualių konstitucinių skundų, jeigu pareiškėjas, be kita ko, baudžiamosiose bylose savo teises siekia apginti pasinaudodamas bylos atnaujinimo galimybe, tačiau prieš tai neskundžia teismo nuosprendžių ir (ar) nutarčių apeliacine ir kasacine tvarka. Pavyzdžiui, Konstitucinio Teismo 2020 m. kovo 18 d. sprendime pažymėta, „kad nors pareiškėjas kreipėsi į Lietuvos Aukščiausiąjį Teismą dėl baudžiamosios bylos atnaujinimo, jis kasacine tvarka šiam teismui neskundė ginčijamų BK nuostatų pagrindu priimtų Šilutės rajono apylinkės teismo 2017 m. birželio 7 d. nuosprendžio ir Klaipėdos apygardos teismo 2017 m. lapkričio 23 d. nutarties“⁶⁵. Atsižvelgus į tai, buvo konstatuota, kad „pareiškėjas prieš kreipdamasis į Konstitucinį Teismą neišnaudojo visų BPK nustatytų savo konstitucinių teisių ir laisvių gynbos priemonių, kaip to reikalaujama pagal Konstitucinio Teismo įstatymo 65 straipsnio 2 dalies 2 punktą“⁶⁶.

Atkreiptinas dėmesys, kad pagal BPK 451 straipsnį dėl akivaizdžiai netinkamai pritaikyto baudžiamojo įstatymo gali būti atnaujinamos ir tos baudžiamosios bylos, kurių nuosprendžio ar nutarties nebuvo galima apskųsti arba jie nebuvo apskųsti kasacine tvarka. Kaip matyti iš minėto Konstitucinio Teismo 2020 m. kovo 18 d. sprendimo⁶⁷, baudžiamoji byla buvo atnaujinta, tačiau vėliau asmens pareiškimas dėl baudžiamosios bylos atnaujinimo buvo atmestas. Taigi, nepaisant BPK įtvirtintos galimybės inicijuoti baudžiamosios bylos atnaujinimą dėl aiškiai netinkamo baudžiamojo įstatymo pritaikymo nepasinaudojus kasacija, Konstitucinis Teismas tokiais atvejais, remdamasis Konstitucinio Teismo įstatymo 65 straipsnio 2 dalies 2 punktu tai traktuoja kaip visų įstatymuose nustatytų savo konstitucinių teisių ar laisvių gynbos priemonių neišnaudojimą ir priklausomai nuo to, ar dar galima jomis pasinaudoti

64 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2020 m. liepos 9 d. sprendimas Nr. KT119-A-S110/2020“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2021 m. balandžio 28 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta2175/content>.

65 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2020 m. kovo 18 d. sprendimas Nr. KT50-A-S45/2020“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2021 m. balandžio 28 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta2097/content>.

66 *Ibid.*

67 *Ibid.*

(šiuo atveju apskūsti nuosprendį ir (arba) nutartį kasacine tvarka), ar ne, individualų konstitucinį skundą atitinkamai grąžina pareiškėjui arba atsisako jį nagrinėti.

Tačiau nemanytina, kad Konstitucinis Teismas galėtų priimti tokį patį sprendimą, jeigu kasacine tvarka neapskundus teismo nuosprendžio ir (ar) nutarties baudžiamojo byla būtų atnaujinta dėl aiškiai netinkamo baudžiamojo įstatymo pritaikymo ir ją išnagrinėjus asmens pareiškimas dėl baudžiamosios bylos atnaujinimo pagal BPK 455 straipsnio 1 punktą nebūtų atmetas. Jeigu Lietuvos Aukščiausiasis Teismas priimtų bet kurią kitą BPK 455 straipsnio 2–5 punktuose įtvirtintą nutartį ir asmuo individualiu konstituciniu skundu ginčytų teisinį reguliavimą, kurio pagrindu, jo manymu, atnaujintoje baudžiamojoje byloje priimta tokia nutartis pažeidžia jo konstitucines teises ar laisves, Konstitucinis Teismas galėtų nepriimti tokio skundo tik esant kitiems trūkumams, nei visų įstatymuose nustatytų savo konstitucinių teisių ar laisvių gynybos priemonių neišnaudojimas, nes tokios nutartys yra galutinės ir jomis atitinkamai panaikinami arba pakeičiami ankstesni teismų nuosprendžiai ir (arba) nutartys.

Taigi, tikrinant, ar individualus konstitucinis skundas paduotas laikantis Konstitucinio Teismo įstatymo 65 straipsnio 2 dalies 2 punkto reikalavimų, vis dėlto būtina atsižvelgti į ordinarinėje teisėje nustatytus ypatumus, pagal kuriuos baudžiamosios bylos atnaujinimo klausimas gali būti sprendžiamas prieš tai joje neapskundus teismo nuosprendžio ir (ar) nutarties apeliacine ir (ar) kasacine tvarka, taip pat į atnaujintoje baudžiamojoje byloje priimamų sprendimų turinį⁶⁸.

Iš individualių konstitucinių skundų priimtino praktikos matyti, kad pasitaiko ir tokių atvejų, kai asmuo su individualiu konstituciniu skundu kreipiasi į Konstitucinį Teismą išnaudojęs visas bendrąsias (įprastas) savo konstitucinių teisių ir laisvių teisinės gynybos priemones, o po to įstatymų nustatyta tvarka pasinaudojęs ir išimtinio proceso (bylos) atnaujinimo institutu. Vėl, jeigu priimamas sprendimas netenkinti pareiškėjo prašymo atnaujinti procesą (bylą), Konstitucinis Teismas nelaiko tokio sprendimo Konstitucinio Teismo įstatymo 65 straipsnio 2 dalies 2 punkte nurodytu galutiniu ir neskundžiamu sprendimu ir todėl jo nevertina, spręsdamas individualaus konstitucinio skundo priėmimo klausimą⁶⁹. Taigi yra atsisakoma nagrinėti

68 Tai aktualu ne tik aptarto baudžiamosios bylos atnaujinimo dėl aiškiai netinkamo baudžiamojo įstatymo pritaikymo atveju, bet ir baudžiamosios bylos atnaujinimui dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių. Šio atnaujinimo pradėjimas jį reglamentuojančiame BPK XXXIII skyriuje nėra siejamas su pareiga išnaudoti teismo nuosprendžio ar nutarties apskundimo apeliacine ir kasacine tvarka. Taigi, gali susidaryti tokia situacija, kad pirmosios instancijos teismo nuosprendis nebuvo apskūstas apeliacine ir kasacine tvarka, tačiau jam įsiteisėjus naujai paaiškėja tam tikros aplinkybės, kurias ištyrus ir prokuroriui surašius išvadą dėl baudžiamosios bylos atnaujinimo, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pagal BPK 449 straipsnio 1 dalies 2 punktą gali priimti nutartį panaikinti teismo nuosprendį ar nutartį ir nutraukti bylą, t. y. priimti galutinį ir neskundžiamą sprendimą, kuriuo užbaigiamas baudžiamasis procesas.

69 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2020 m. liepos 9 d. sprendimas Nr. KT119-A-S110/2020“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2021 m. balandžio 28 d., <https://www.lrkt.lt/teis-mo-aktai/paieska/135/ta2175/content>). Nors šis Konstitucinio Teismo sprendimas priimtas ne dėl individualaus konstitucinio skundo, kuriuo ginčijamas baudžiamojoje byloje taikytų BPK ir (ar) BK nuostatų konstitucingumas, tačiau jeigu Konstituciniam Teismui tektų spręsti, kuri Lietuvos Aukščiausiojo Teismo

individualų konstitucinį skundą, jeigu nustatoma, kad yra praleistas Konstitucinio Teismo įstatyme nustatytas terminas jam paduoti.

Akcentuotina, kad asmens konstitucinės teisės ir laisvės gali būti pažeidžiamos ir tokiais sprendimais, kurie yra priimti patį baudžiamųjų bylų atnaujinimą reglamentuojančių BPK nuostatų pagrindu. Akivaizdu, kad tai gali paaiškėti arba pareiškėjas gali taip manyti tik inicijuojant baudžiamųjų bylų atnaujinimo procesą ir jam vykstant. Konstitucinio Teismo praktikoje jau būta ne vieno atvejo, kai individualiais konstituciniais skundais, nors ir nesėkmingai, tačiau buvo ginčytos kai kurios BPK nuostatos, reglamentuojančios baudžiamųjų bylų atnaujinimą dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių ir (ar) dėl aiškiai netinkamo baudžiamojo įstatymo pritaikymo⁷⁰. Tokiais atvejais galutiniais teismo sprendimais Konstitucinio Teismo įstatymo 65 straipsnio 2 dalies 2 punkto prasme buvo laikomos pagal baudžiamųjų bylų atnaujinimą reglamentuojančias normas priimtos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys, o BPK 447 straipsnio 2 dalyje nustatyto atveju ir BPK X dalies nustatyta tvarka priimtos aukštesniojo teismo nutartys⁷¹. Tiesa, reikia turėti omeny, kad kai asmuo ne kartą kreipiasi į Lietuvos Aukščiausiąjį Teismą su pareiškimais atnaujinti tą pačią baudžiamąją bylą, Konstitucinis Teismas, atsižvelgdamas į dėl tokių pareiškimų priimtų Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarčių turinį, nebūtinai laiko dėl paskutinio pareiškimo priimtą nutartį galutiniu ir neskundžiamu sprendimu pagal Konstitucinio Teismo įstatymo 65 straipsnio 2 dalies 2 punktą.⁷²

---

nutartis – priimta baudžiamąją bylą išnagrinėjus kasacine tvarka ar šio teismo nutartis netenkinti pareiškėjo prašyme atnaujinti baudžiamąją bylą – laikytina Konstitucinio Teismo įstatymo 65 straipsnio 2 dalies 2 punkte nurodytu galutiniu sprendimu, manytina, kad jis laikytųsi tokios pačios teisinės pozicijos.

- 70 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2019 m. spalio 10 d. sprendimas Nr. KT29-A-S18/201“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2021 m. gegužės 15 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta1971/content>; „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2020 m. vasario 26 d. sprendimas Nr. KT37-A-S34/2020“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2021 m. gegužės 15 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta2084/content>; „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2020 m. kovo 12 d. sprendimas Nr. KT47-A-S43/2020“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2021 m. gegužės 15 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta2094/content>; „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2020 m. liepos 2 d. sprendimas Nr. KT113-A-S105/2020“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2021 m. gegužės 15 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta2169/content>; „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2021 m. vasario 25 d. sprendimas Nr. KT34-A-S33/2021“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2021 m. gegužės 15 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta2375/content>; „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2021 m. balandžio 8 d. sprendimas Nr. KT53-A-S50/2021“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2021 m. gegužės 15 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta2400/content>.
- 71 *Ibid*, „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2020 m. liepos 2 d. sprendimas Nr. KT113-A-S105/2020“.
- 72 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2021 m. vasario 25 d. sprendimas Nr. KT34-A-S33/2021, *op cit*.

Išvados

1. Lietuvos teisinėje sistemoje įtvirtinus individualaus konstitucinio skundo institutą, asmenys aktyviai juo naudojasi, be kita ko, ginčydami baudžiamosios justicijos teisinio reguliavimo ir ypač baudžiamojo proceso teisės normų konstitucingumą. Nors iki šiol nebuvo priimtas nei vienas individualus konstitucinis skundas, kuriuo buvo ginčytos baudžiamojo proceso teisės normos, Konstitucinio Teismo sprendimai, kuriais pareiškėjams buvo grąžinti tokie skundai (jų dalis) ir (arba) juos (jų dalį) atsisakyta nagrinėti, yra svarbūs ne tik dėl to, kad jais formuojama individualių konstitucinių skundų priimtumo praktika, bet ir dėl to, kad kai kuriuose iš jų pateikiamas ginčijamų ir su jomis susijusių BPK nuostatų aiškinimas.
2. Nors baudžiamojo proceso teisės prasme ikiteisminio tyrimo arba bylos nagrinėjimo teisminėse stadijose metu priimti tam tikri teismų arba ikiteisminio tyrimo teisėjo sprendimai yra galutiniai ir neskundžiami, jie tokiais nelaikomi konstitucinių ginčų teisenos kontekste ir tuo pagrindu individualūs konstituciniai skundai nėra priimami, jeigu iš baudžiamojo proceso teisinio reguliavimo matyti, kad tokiais sprendimais galimai pažeistos asmens konstitucinės teisės ar laisvės dar gali būti apgintos teismų baigiamaisiais aktais, o tam tikrais atvejais ir kitais teismo aktais (nutartimis nuosprendžio vykdymo stadijoje), kurie turi būti galutiniai ir neskundžiami.
3. Viena vertus, pagal Konstitucinio Teismo įstatymą ir Konstitucinio Teismo formuojamą jo taikymo praktiką, prieš pateikiant individualų konstitucinį skundą nėra privaloma pasinaudoti bylos atnaujinimo galimybe. Kita vertus, pagal bylų atnaujinimo procesą reguliuojantį teisinį reguliavimą priimtas teismo sprendimas laikytinas galutiniu Konstitucinio Teismo įstatymo 65 straipsnio 2 dalies 2 punkto prasme ne tik tada, kai ginčijamas baudžiamųjų bylų atnaujinimą reglamentuojantis teisinis reguliavimas, bet ir tada, kai, pasinaudojus baudžiamųjų bylų atnaujinimo procesu, ginčijamas kitas teisinis reguliavimas ir priimamas ne sprendimas atsisakyti atnaujinti baudžiamąją bylą, o kitos baudžiamąjį procesą užbaigiančios Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys, kuriomis panaikinami arba pakeičiami ankstesni teismo nuosprendžiai ir (arba) nutartys (be kita ko, priimtos pagal BPK 449 straipsnio 1 dalies 2 punktą, 455 straipsnio 2–5 punktus).

PRACTICE OF (NON) ADMISSIBILITY OF INDIVIDUAL CONSTITUTIONAL COMPLAINTS REGARDING THE LAW OF CRIMINAL PROCEDURE IN LITHUANIA

Ramūnas Jurgaitis

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. *With the introduction of the institute of individual constitutional complaint in the Lithuanian legal system, an additional opportunity arose for individuals to defend violated constitutional rights or freedoms, disputing the constitutionality of the legal regulation of criminal proceedings. Analyzing the practice of individual constitutional complaints regarding the constitutionality of the provisions of the Code of Criminal Procedure (hereinafter – CCP) formed by the Constitutional Court, various reasons for their non-acceptance become apparent. Complaints are usually rejected on the grounds that the petitioners misinterpret the disputed legal regulation, raise the issue of its application rather than constitutionality, or associate the violation of their constitutional rights or freedoms with decisions that are not adopted on the basis of the disputed legal regulation or are not final.*

This article focuses on the requirement to use all the means of protection of one's constitutional rights or freedoms established by law before applying to the Constitutional Court. Taking into account that, according to the CCP, certain decisions of a court or pre-trial investigation judge are final and not subject to appeal, this paper seeks to establish whether they are considered as such in the context of constitutional disputes. Although a person is not required to exercise the possibility of reopening a criminal case before filing an individual constitutional complaint, in certain cases decisions adopted in accordance with the legal regulation regulating it must be considered final within the meaning of Law on the Constitutional Court.

Keywords: *individual constitutional complaint, law of criminal procedure, violation of constitutional rights or freedoms, final court decision, reopening of the Case.*

Ramūnas Jurgaitis, Mykolas Romeris universiteto Teisės mokyklos Baudžiamosios teisės ir proceso instituto lektorius, socialinių mokslų (teisė) daktaras. Mokslinių tyrimų kryptys: supaprastintas baudžiamasis procesas, baudžiamojo proceso konstitucingumas.

Ramūnas Jurgaitis, doctor of social sciences (law), lecturer at Institute of Criminal Law and Procedure at the Law School at Mykolas Romeris University. Research interests: simplified criminal proceedings, constitutionality of criminal proceedings.